

СЕКЦІЯ 2 СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 330.131.7:339.54

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-3-2>

Артьомова А.Ю.
*кандидат економічних наук,
член Всеукраїнської громадської організації
«Українська асоціація економістів-міжнародників»*

Artomova Anastasiia
*Candidate of Economic Sciences,
Member of All-Ukrainian Public Organization
“Ukrainian Association of International Economics”*

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В МИТНОМУ КОНТРОЛІ

RISK MANAGEMENT IN CUSTOMS CONTROL

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто особливості впровадження системи ризик-менеджменту в рамках митного контролю. Позначено поняття «управління ризиками» стосовно системи митного контролю з операційної та практичної точок зору. Розглянуто такі елементи системи управління ризиками, як статистика впровадження системи управління ризиками в різних країнах, переваги управління митними ризиками, процес управління ризиками в митному контролі. Особливу увагу приділено системі управління ризиками як інтерактивному процесу. Виділено елементи системи ризик-менеджменту, оцінено ефективність ризик-менеджменту в митному контролі. Проаналізовано проблеми системи ризик-менеджменту в митному контролі. Особливу увагу приділено перевагам управління митними ризиками, які класифіковані за такими ознаками, як досягнення цілей організації; поліпшені процеси управління; покращений громадський і діловий профіль. Надано пропозиції щодо вдосконалення системи управління ризиками в митному контролі.

Ключові слова: ризик, митний контроль, система управління ризиками, мінімізація ризиків, транскордонне співробітництво, оцінка ризиків.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены особенности внедрения системы риск-менеджмента в рамках таможенного контроля. Обозначено понятие «управление рисками» касательно системы таможенного контроля с операционной и практической точек зрения. Рассмотрены такие элементы системы управления рисками, как статистика внедрения системы управления рисками в разных странах, преимущества управления рисками, процесс управления рисками в таможенном контроле. Особое внимание уделено системе управления рисками как интерактивному процессу. Выделены элементы системы риск-менеджмента, оценена эффективность риск-менеджмента в таможенном контроле. Проанализированы проблемы системы риск-менеджмента в таможенном контроле. Особое внимание уделено преимуществам управления таможенными рисками, которые классифицированы по таким признакам, как достижение целей организации; улучшенные процессы управления; улучшенный общественный и деловой профиль. Предоставлены предложения по совершенствованию системы управления рисками в таможенном контроле.

Ключевые слова: риск, таможенный контроль, система управления рисками, минимизация рисков, трансграничное сотрудничество, оценка рисков.

ANNOTATION

The article discusses the features of implementation a risk management system in the framework of customs control. The relevance of the problems under consideration is due to the fact that the activities of customs authorities in practice, like no other area, are directly related to various risk zones. The main task of the customs authorities is very closely intertwined with the goals of risk management. This is a systematic identification and, most importantly, prevention and leveling of risks and threats arising in various fields of activity at any stage of crossing the customs border. Customs activity in the risk management system is not only a process of identifying risks, but also a way of thinking, without which the customs authorities may not react to various situations and provide for the necessary initiatives, and this process is usually called “risk analysis”. Of particular interest in this vein is the construction of a structured system by the risk management process. This is due to the need for a clear passage of all stages of customs control of goods when crossing the customs border while meeting all standards. The unification of such a process is necessary. Clarifies the concept of risk management in relation to the customs control system from an operational and practical point of view. The article considers such elements of the risk management system as: statistics, implementation of the risk management system in various countries, the advantages of customs risk management, the process of risk management in customs control. Particular attention is paid to the benefits of customs risk management. The elements of the risk management system are highlighted; the effectiveness of risk management in customs control is assessed. Analyzed the problems of the risk management system in customs control. Particular attention is paid to the advantages of customs risk management, which are classified according to the following criteria: achievement of the organization's goals; improved management processes; improved public and business profile. Proposals for improving the risk management system in customs control are presented.

Key words: risk, customs control, risk management system, risk minimization, cross-border cooperation, risk assessment.

Постановка проблеми. Митні адміністрації, що працюють у різних країнах світу, стикаються з комплексом проблем, що здебільшого ідентичні за характеристиками зон ризиків, у які вони потрапляють. Головними обов'язками митних органів залишаються збір доходів і за-

хист суспільства, але ці складні завдання повинні виконуватися ефективно й результативно, сприяючи законному руху потоку товарів. Ризик-менеджмент спрямований на систематичне виявлення і, найголовніше, попередження та нівелювання ризиків і загроз, що виникають у різних сферах діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість учених ризик визначає як ймовірність невизначеної події, вимірюваної з точки зору вартості, якості та діапазону для досягнення мети. Це визначення приводить до висновку, що немає ніякої різниці між ризиком і невизначеністю.

На думку економіста Г.А. Найта [1], ризик і невизначеність відрізняються один від одного. С. Якоб і С. Захарія пишуть, що джерела ризику двоякі, це рівною мірою результат внутрішнього й зовнішнього підприємств [2]. Х. Шолер і Г. Джонсон [3] мають думку, що в різноманітні виробників ризику необхідна мережа суб'єктів ризику, які можуть складатися з підприємств, експертів, приватного сектору безпеки й страхових установ, у яких контроль є важливою частиною.

Впровадження системи управління ризиками в митному контролі обговорювалося в дослідницьких роботах Т. Манністо, А.П. Хамері, К. Тібедо, Ж. Сальстедт, В. Циколенко, М. Фінгер, М. Гранквіст, Кунію Мікурія.

Митна діяльність у системі управління ризиками, на думку Мартіна Дюна [4], – це не тільки процес визначення ризиків, але й справжній спосіб мислення, без якого митні органи можуть не реагувати на різні ситуації і передбачити необхідні ініціативи, і цей процес зазвичай називають аналізом ризиків.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення сутності поняття й характеристик системи управління ризиками в митному контролі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління ризиками є одним із ключових заходів, що містяться в Угоді щодо спрощення процедур торгівлі Світової організації торгівлі. Вивчаючи митний аспект, можемо сказати, що ризик – це ймовірність недотримання митних правил під час процедури в'їзду, виїзду, транзиту, переміщення товарів, що переміщуються між митними територіями.

Управління ризиками – це систематична робота щодо розроблення та практичного вжиття заходів стосовно запобігання та мінімізації ризиків, оцінювання ефективності їх застосування, а також контроль за здійсненням митних операцій, що забезпечує постійне оновлення, аналіз і перевірку інформації, наявної у митних органах.

З операційної точки зору, управління митними ризиками є ефективним засобом оброблення потоків, у які залучено велику кількість людей, товарів і транспортних засобів з обмеженими ресурсами та мінливих ризиків без перешкоджання припливу законної торгівлі.

З практичної точки зору відомо, що управління митними ризиками включає міжнародний компонент. Транскордонне співробітництво з іншими розвідувальними службами й боротьба з шахрайством можуть сприяти кращому управлінню ризиками за рахунок поліпшення збору даних і засобів втручання.

Розглянемо такі елементи системи управління ризиками, як статистика впровадження системи управління ризиками в різних країнах, переваги управління митними ризиками, процес управління ризиками в митному контролі.

1) Елементи управління ризиками.

Для митних адміністрацій завжди є елемент ризику в моніторингу та полегшенні руху товарів. Щоб забезпечити дотримання митних законів і правил, заходи контролю повинні бути відповідальними і пропорційними рівню оцінюваного ризику.

У сучасному митному контролі важливі методи управління ризиками. Це допомагає визначити області схильності до ризику й підтримати управлінські рішення щодо ефективного розподілу обмежених ресурсів.

Вважається, що управління ризиками в митному контролі має знайти баланс між витратами й вигодами для однакового вирішення всіх ризиків. Критерії необхідні, щоб вирішити, що являє собою прийнятний або неприйнятний ризик.

Для досягнення ефективного процесу управління ризиками необхідні відповідні інструменти, в тому числі кваліфіковані фахівці. Це особливо важливо для систем інформаційних і комунікаційних технологій, які забезпечують швидкість і складність міжнародної торгівлі сьогодні.

Управління ризиками [5] слід розглядати не як статичний, а як інтерактивний процес, у якому інформація постійно оновлюється, розглядається і переглядається. Управління ризиками включає чотири елементи (або етапи), такі як контекст; оцінювання ризиків; оброблення; моніторинг.

Контекст є першим елементом процесу управління ризиками. На нього впливають кілька факторів, таких як ресурси, політичні цілі, правова та соціальна освіта.

Нині митні адміністрації зобов'язані надавати засоби, які забезпечують належний контроль за міжнародним рухом товарів, транспортних засобів, багажу та інших товарів, що перевозяться фізичними особами або від них. Ці обов'язки є центральною особливістю стратегічного контексту, встановленого митницею.

Оцінювання ризику є другим етапом управління ризиками. Це складний процес, який забезпечує появу даних для ідентифікації ризиків, важливої інформації, що стосується торгових потоків, митних декларацій, платежів за досвід оперативного персоналу, інформації TARIC (інтегрований тариф Європейських співтовариств).

Аналіз ризиків є другим аспектом другого етапу управління ризиками й заснований на оцінці

ризиків у кожному аспекті контексту. Оцінка ризику та аналіз ризику демонструють потенціал. Розмір або рівень ризику оцінюється з точки зору ймовірності та серйозності їх впливу (наслідків) в разі їх виникнення. Ця комбінація встановлює ймовірність і наслідки цього ризику.

Вага ризику може бути предметом обговорення через те, що існують різні типи систем ранжирування. Після ідентифікації та аналізу починається оцінювання ризику. Цей процес включає визначення індивідуальних ризиків. Мета цього процесу полягає в тому, щоби перевірити, чи достатньо низькі ризики, щоби прийняти їх як незначну загрозу для митниці.

Після визначення кожен виявлений ризик вимірюється ймовірністю та наслідками. Ця комбінація створює ймовірність і наслідки ризику на трьох рівнях, таких як високий, середній і низький. Після ідентифікації ризики розміщуються в порядку важливості таким чином, що найбільш серйозні ризики мають найвищий пріоритет.

Оброблення ризиків є третім етапом управління ризиками. Загалом розроблення та впровадження режиму оброблення ризику можуть бути вибрані за допомогою контрольних дій (документальних і фізичних), точкових (митних) або на підприємствах, у яких описується наявність колишньої схеми контролю та зворотного контролю, щоб допомогти мінімізувати навантаження на прикордонну торгівлю.

Четвертий елемент управління ризиками – це моніторинг та аналіз ефективності зміни стратегії, що сприяє розумінню й реалізації процедур щодо поліпшення прикордонного контролю.

Слід відстежувати ризики, щоб визначити, чи відбулися зміни або виникли нові ризики в результаті нових обставин.

2) Статистика впровадження системи управління ризиками в різних країнах.

В нещодавньому дослідженні під назвою «Новий рубіж конкурентоспроможності в країнах, що розвиваються: впровадження заходів щодо спрощення процедур торгівлі» [6] ЮНКТАД (Конференція Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку) проаналізувала хід вжиття заходів з управління ризиками під час митного контролю у 26 країнах, що розвиваються, включаючи найменш розвинуті країни (НРК), країни, що розвиваються, країни із середнім рівнем доходу, країни, що не мають виходу до моря, країни, що розвиваються, країни транзиту та малі островні економіки в Африці, Азії, Карибському басейні та Латинській Америці.

З двадцяти шести країн-учасниць десять країн (38%) повідомили про задовільний рівень вжиття цього заходу, тоді як тринадцять країн (50%) повідомили про часткове здійснення, а три країни (12%) вважають, що захід не було вжито взагалі.

3) Переваги управління митними ризиками.

Переваги комплексної програми управління ризиками включають кращий розподіл людських ресурсів; збільшений дохід; поліпшене дотриман-

ня законів і правил; скорочення часу випуску, отже, зниження операційних витрат; поліпшення співпраці між торговцями та митницею.

Переваги управління ризиками для митних адміністрацій можуть бути класифіковані за такими ознаками, як досягнення цілей організації; поліпшені процеси управління; покращений громадський і діловий профіль.

За дослідженнями Дж. Хінце, Т. Манністо, А.П. Хамері, К. Тібедо, Дж. Сахлстедта, В. Ци-коленко, М. Фингера, М. Гранквіста [7], переваги управління митними ризиками можна розділити на три групи, такі як переваги високої (більше 3 балів), середньої (від 2 до 3 балів) і низькою важливості (менше 2 балів).

Переваги митного управління ризиками з високим рівнем важливості включають найкраще досягнення загальних організаційних цілей; більше сприяння для забезпечення внутрішньої торгівлі; більш ефективну боротьбу з будь-якою формою контрабанди; загальне поліпшення процесу управління.

Вигоди від управління митними ризиками середньої важливості включають поліпшення розподілу людських ресурсів у зонах найбільшого ризику; кращу роботу зі збільшенням обсягів торгівлі та скороченням людських ресурсів; поліпшення репутації адміністрації в очах ділових кіл; поліпшення репутації адміністрації в очах іноземних митників адміністрації; поліпшення репутації адміністрації в очах широкої громадськості; поліпшення репутації адміністрації в очах спільноти прямих іноземних інвестицій; більш ефективну боротьбу з організованою злочинністю; більш ефективну боротьбу з тероризмом.

Переваги управління митними ризиками з низькою важливістю полягають у захисті адміністрації від будь-яких можливих правових питань, судових позовів тощо; швидкому налагодженні торгівлі та логістики після серйозних збоїв.

4) Процес управління ризиками в митному контролі.

Управління ризиками можна розглядати як необхідну основу для митних процедур з огляду на величезну кількість вантажів, що перетинають кордони, вони повинні ґрунтуватися не тільки на даних, зібраних з декларацій, але й на інформації, отриманої від людей. Виявлення невідповідної діяльності за допомогою спостереження або контакту з людиною може значно підвищити проактивне стримування та ефективність будь-якої системи управління ризиками. Використання інспекційного обладнання або сканерів для вантажу є видатною складовою частиною парадигми безпеки ланцюжка митних поставок. Найбільш часто використовуваними сканерами є рентгенівське й гамма-випромінююче устаткування. Сканери також можуть включати обладнання для виявлення ядерних та інших радіоактивних матеріалів, включаючи радіаційні портальні монітори, і детектори радіоактивних та спеціальних ядерних матеріа-

лів, але нині вони зустрічаються рідше. Явною причиною використання сканерів у контексті безпеки торгівлі є виявлення ядерної, радіологічної, біологічної або хімічної зброї, захованої у вантажних контейнерах.

Управління ризиками включає всі аспекти статусу та діяльності організації. У ланцюжку поставок присутні такі елементи ризику, як треті сторони, іноземні вантажовідправники, перевізник, погода, участь іноземного уряду, порушення процесу, терміни, мова, якість і кількість вантажу, інші фактори.

Організації (і фірми) повинні зосередити свої зусилля з управління ризиками на тому, що вони можуть контролювати, тому особи, на яких покладено обов'язки з управління ризиками, повинні розуміти три певні категорії, такі як відсутність контролю; прямий контроль; непрямий контроль, але непрямий контроль є найбільш складним методом, оскільки основним компонентом ризику є людський фактор, який є найскладнішим елементом управління.

5) Аналіз проблем системи ризик-менеджменту в митному контролі.

Використовуючи систему управління ризиками, митні органи можуть перерозподіляти свої зусилля, спрямовуючи їх на контроль зовнішньоторговельних операцій, представляючи найбільш значний ризик і спрощуючи такі операції для учасників зовнішньої торгівлі, зовнішньоторговельних операцій, які не уявляють такого ризику.

Один із компонентів профілю ризику розділу дає уявлення про те, як співробітники митниці повинні визначати конкретні заходи щодо мінімізації ризиків.

Заходи щодо мінімізації прямого ризику є важливим інструментом функціонування профілю ризику, що визначає механізм досягнення його цілей, якими є запобігання порушенням митного законодавства та їх виявлення.

У профілі за прямим призначенням є інструкція про порядок проходження митними службовцями митного контролю товарів і транспортних засобів. З огляду на цю мету щодо використання прямих заходів стосовно мінімізації ризиків вони повинні відповідати двом таким основним вимогам:

– адекватність їх використання задля мінімізації цього ризику;

– максимально можлива комплексна специфікація, запропонована діями посадових осіб митних органів.

Адекватність прямих заходів щодо мінімізації ризику впливає з характеру та ступеня ризику, а також із критеріїв достатності та необхідності конкретної ситуації.

6) Пропозиції щодо вдосконалення системи управління ризиками в митному контролі.

Задля посилення нагляду, підвищення ефективності системи управління ризиками та забезпечення досягнення всіх установлених значень пріоритет віддається таким сферам:

– вжиття перевірочних заходів, спрямованих на виявлення нехарактерних вантажних транспортних засобів;

– щоб уникнути можливого приховання від митного контролю товарів (включаючи «санкції»), необхідно посилити контроль за переміщенням товарів, що переміщуються через державний кордон транспортного засобу, з використанням транспортних засобів-рефрижераторів під час переміщення;

– аналіз збільшення імпорتنих потоків товарів з подальшим рішенням про створення зони профілів ризику на основі результатів аналізу;

– взяти під особливий контроль порядок митного оформлення товарів, що перевозяться на піддонах; контрольні акти митних перевірок;

– аналіз товарної декларації, підготовка аналітичної інформації;

– для визначення фактів, які занижують митну вартість, використовуються організація та аналіз вантажів із низьким рівнем оподаткування;

– ідентифікація товарів з нехарактерною різницею, подальше розроблення профілів ризику зональних проєктів.

Висновки. Управління ризиками може бути пов'язано з будь-якою діяльністю, функцією або процесом в організації, в тому числі в митній справі, і дасть змогу організації максимально використовувати можливості та мінімізувати потенційні втрати.

Системний аналіз та система управління ризиками є ефективним механізмом прискорення митного оформлення та підвищення якості митного контролю. Для ефективного управління ризиками слід визначити максимально можливий рівень ефективності роботи діяльності; сконцентрувати наявні ресурси в найбільш пріоритетних областях; виявити недоліки в оперативній діяльності або програмах митниці; організувати і класифікувати їх для виявлення тих слабких місць, які заважають найбільш оперативній роботі. Потім слід вжити відповідних коригувальних заходів, виявити прогалини, зменшити їх негативний вплив і вжити всіх можливих заходів для зменшення збитків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Knight G.A. Entrepreneurship and strategy in the international SME. *Journal of International Management*. 2017. № 7/3.
2. Iacob C., Zaharia S. Risk management – a new priority system customs and its consequences. University of Craiova. 9, June 2016. MPRA Paper 39352, posted 17. June 2016.
3. Johnson G., Scholes H. Exploring Corporate strategy. Prentice Hall Europe, 1984.
4. Dunne M. A propos de la gestion des risques. OMD Actualite, juin 2010. P. 75.
5. Standardized Framework for Risk Management in the Customs Administrations of the EU. Customs, 2016. URL: ec.europa.eu/taxation.../index_fr.htm (дата звернення: 11.06.2021).
6. The New Frontier of Competitiveness in Developing Countries – Implementing Trade Facilitation. UNCTAD/DTL/TLB/2013/2.

URL: <http://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=966> (дата звернення: 11.06.2021).

7. Hintsa J., Mannisto T., Hameri A.P., Thibedeau C., Sahlstedt J., Tsikolenko V., Finger M., Granqvist M. Customs risk management (CRiM): A Survey of 24 WCO Member Administrations. WCO, 2017. URL: www.wcoomd.org (дата звернення: 11.06.2021).

REFERENCES:

1. Knight, G.A. (2017) Entrepreneurship and strategy in the international SME. *Journal of International Management*, 7/3.
2. Iacob, C., Zaharia, S. (June 2016) Risk management – a new priority system customs and its consequences. University of Craiova. 9, June 2016. MPRA Paper 39352, posted 17.
3. Johnson, G., Scholes, H. (1984) Exploring Corporate strategy. Prentice Hall Europe.
4. Dunne, M. (Juin 2010) A propos de la gestion des risques. OMD Actualite, pag. 75.
5. Standardized Framework for Risk Management in the Customs Administrations of the EU // Customs, 2016. URL: ec.europa.eu/taxation.../index_fr.htm
6. The New Frontier of Competitiveness in Developing Countries – Implementing Trade Facilitation //UNCTAD/DTL/TLB/2013/2. URL: <http://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=966>
7. Hintsa, J., Mannisto, T., Hameri, A.P., Thibedeau, C., Sahlstedt, J., Tsikolenko, V., Finger, M., Granqvist, M. (2017) Customs risk management (CRiM): A Survey of 24 WCO Member Administrations. WCO. URL: www.wcoomd.org